

УДК 341.9

КІРПАЧОВА М. О.,
студентка III курсу
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

СПІВВІДНОШЕННЯ КРИПТОВАЛЮТИ З ІСЛАМОМ І ШАРІАТОМ

Анотація. Стаття присвячена висвітленню граней співвідношення криптовалюти з канонами Ісламу та вимогами Мусульманського права (Шаріату). Проаналізовано підходи різних теоретиків Шаріату до питання інтеграції явища криптовалюти до реалій мусульманського суспільства. Автор зосереджує увагу на визначенні готовності або неготовності правового клімату в мусульманських державах до прийняття нових фінансово-економічних явищ, які, відповідно, тягнуть за собою необхідність винайдення ефективного правового механізму для їх регулювання.

Ключові слова: криптовалюта, ісламська фінансова система, принцип соціальної взаємовигоди, розподіл ризиків, Іслам, Шаріат.

Постановка проблеми. Шаріат є загальним ідейним джерелом і релігійно-етичною основою, за допомогою якої здійснюється контроль за сучасними правовими процесами і явищами, що відбуваються в мусульманському суспільстві. При впровадженні криптовалюти в ісламський фінансовий ринок Шаріат відіграє роль «воріт», за якими, якщо тільки вони відчиняться, почнуться численні сходинки адаптації цього явища до мусульманських правових реалій. Отже, визначення місця криптовалюти в ісламській фінансовій системі та мусульманському праві є актуальним завданням не лише для правників мусульманських країн, а й для теоретиків і практиків права в усьому світі.

Мета статті – охарактеризувати місце криптовалюти в ісламській фінансовій системі та мусульманському праві, спираючись на висновки провідних правників Шаріату й релігійних діячів Ісламу.

На Близькому Сході дослідженням криптовалюти в розрізі Ісламу і Шаріату займаються, зокрема, Мохаммед Ібрагім Тайель, експерт у галузі ісламського банкінгу [1], доктор Монзер Каф, експерт у галузі ісламських фінансів і професор Катарського Університету дослідження Ісламу [2], Муфтій Абдул Кадір Баркатулла, видатний учений у галузі мусульманського права, який є одним із суддів Ісламської Шаріатської Ради [3]. Крім того, активне вивчення зазначеного питання ведеться малайзійськими вченими [4], а також Чарльзом Евансом, американським економістом і науковцем [5]. Досі не існує результатів досліджень, які б репрезентували уніфіковані

погляди ісламських правознавців і релігійних діячів на питання функціонування криптовалюти в мусульманських державах.

Вітчизняні дослідження функціонування криптовалюти в країнах Мусульманського права знаходяться на стадії становлення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загальне твердження, що релігія може відігравати значущу роль в управлінні фінансами, набуває абсолютно конкретного й очевидного забарвлення в контексті країн, де основна частина населення сповідує Іслам. Коли мова заходить про банківські та фінансові питання, то виявляється, що з правового погляду мусульманський світ має особливі потреби, оскільки в Ісламі сформовані досить чіткі правила стосовно грошей, обґрунтовані положеннями Шаріату [6, с. 216]. Але чи може криптовалюта, яка набирає все більшої популярності з кожним днем, гармонійно взаємодіяти з ісламською банківською та фінансовою системами?

Канонічне мусульманське право, відоме як Шаріат, засноване на вченні Корану й забороняє певні види фінансової діяльності, яка передбачає отримання лихварського відсотка (*від араб. «ribah»*), або ж інвестування у види бізнесу, які не визнаються Ісламом, такі як продаж алкоголю, тютюну, наркотиків, фінансування тероризму тощо [6, с. 216].

Іслам вимагає, щоб будь-яка валюта містила в собі внутрішню цінність задля забезпечення можливості її використання мусульманами. Іншими словами, гроші, які створюються «з повітря», не можуть бути дозволеніми (*від араб. «halal»*), оскільки вони не підкріплені жодними ресурсами, які мають загально визнану цінність, отже, не можуть уважатися грошима [6, с. 216].

Незважаючи на той факт, що криптовалюта існує лише в електронному вигляді, вона має багато спільних властивостей із золотом і сріблом. Криптовалюту видобувають за допомогою певних витрат енергії, у цьому випадку шляхом проведення математичних розрахунків (*mining*), зокрема Bitcoin обмежений у кількості (21 мільйон), його цінність продиктована виключно попитом і пропозицією та може використовуватися як валюта сама по собі [7, с. 108].

Криптовалюта використовується як перехідний засіб зберігання цінностей під час обміну товарів і послуг. Натепер вона не є економічним стандартом і одиницею виміру цінності, її ціна коливається під впливом ринкового попиту і пропозиції. Для всіх цілей і призначень криптовалюта, безумовно, використовується як гроші [7, с. 109]. Однак Мохаммед Ібрагім Тайель, експерт у галузі ісламського банкінгу, заявляє, що криптовалюти бракує однієї властивості, яка характерна для будь-якої валюти, – довіри суспільства, що є результатом занадто високої волатильності її курсу. У доповіді для Центрального європейського університету під назвою «Чи може Bitcoin бути використаний як самоврегульований правовий засіб обміну? Порівняльний аналіз правових систем США, Європейського Союзу та Мусульманських держав» він стверджує таке [1, с. 47]:

«Якщо припустити, що Bitcoin є аналогом золота з погляду його властивостей, а його головною характерною рисою є застосування як грошей, тоді, безумовно, використання Bitcoin на кшталт золота або срібла на просторах кіберпростору, з огляду лише на дефляційну сутність і кількісну обмеженість, є неприпустимим, а особливо у світлі відсутності головного елемента – суспільної довіри. Навпаки, це може спричинити втрати й незручності для користувачів і власників криптовалюти у зв'язку з високою волатильністю її курсу».

Подібну точку зору мають малайзійські правознавці, які вважають, що криптовалюта не годиться для використання як валюти через високі показники спекулятивної активності й відсутності центрального органу управління. Таку думку варто взяти до уваги, оскільки Малайзія є одним із лідерів мусульманського фінансового світу й дуже релігійною країною [4]. До того ж доктор Монзер Каф, експерт у галузі ісламських фінансів, професор Катарського університету дослідження Ісламу, заявив про низький рівень довіри до криптовалюти й високий ризик маніпуляції на відкритому ринку, що робить Bitcoin та інші криптосурогати неприйнятними для використання як валют [2]. Показово, що в обох випадках не йдеться про беззастережну недопустимість використання криптовалюти. Теоретично, якщо біржовий курс стабілізується й з'являться дієздатні органи підзвітності (особливо для реагування на випадки шахрайства), то криптовалюта буде відповідати всім необхідним ісламським критеріям [8]. Варто зважати й на те, що Bitcoin сьогодні завойовує все більшу довіру суспільства, навіть став каталізатором ажіотажу навколо Blockchain-технологій у фінансовому секторі по всьому світу [7].

Мусульманська банківська та фінансова системи має відповідати принципам ісламу. Два головні принципи: 1) лихварство заборонене; 2) видача позик має бути заснована на спільному прийнятті як прибутків, так і збитків від мети позики [9, с. 298].

Чарльз Еванс, американський економіст і науковець, проаналізував сумісність віртуальних грошей з принципами Ісламу в статті, яку опубліковано у виданні «Журнал Ісламських Банків і Фінансів». Проведено широкий фінансовий та економічний аналіз із детальним заглибленням у тонкощі й нюанси Шаріату стосовно банків і фінансів. Аналіз показав, що БКС (Blockchain-керовані системи) можуть узгоджуватися із заборонаю лихварства й відповідати принципу розподілу прибутку (*від араб. «maslaha»*), а також перебирати спільне прийняття ризиків (на противагу перенесенню ризиків у західній економіці) [5, с. 7]. Отже, можна дійти висновку, що Bitcoin або інша криптовалютна система може бути використана як більш прийнятний засіб для проміжного зберігання цінностей в ісламській банківській і фінансовій системах, аніж фіатні гроші центральних банків, які підтримують лихварство. Особливо переваги виявляються в позабанковій, малій і міжнаціональній торгівлі [5, с. 7].

У статті «Bitcoin в ісламському банкінгу та фінансовій галузі» Чарльз В. Еванс висловив думки щодо взаємодії криптовалютного бізнесу з канонами Ісламу так:

«Взаємозв'язок між розподіленою автономною системою *Blockchain* (*BMS – Blockchain management systems*) та ісламським банкінгом і фінансами показує, що віртуальна валюта здатна функціонувати, сприймаючи заборону на отримання лихварського відсотка, а також інкорпорує принципи соціальної вигоди з позитивним зовнішнім проявом і взаємного розподілу ризиків (на противагу принципу перекладання ризиків). Що стосується «*maslaha*», то дотримання цього принципу забезпечує обіг мільярдів доларів у міжнародній банківській системі, оскільки заручається підтримкою більшості дорослого населення світу (тобто того населення, яке сповідує Іслам і шанує його принципи)» [5, с. 9].

Еванс порівняв Bitcoin з фіатними валютами і зробив висновок, що криптовалюти зумовлюють великі переваги. Вони не прив'язані до необхідності наживатися на відсотках, захищені від штучної маніпуляції об'ємом, мають незалежний ринковий курс, запобігаючи гіперінфляції, можуть застосовуватися для оплати товарів і послуг, а також знижують політичні ризики визнання валюти недійсною [5, с. 9] (наприклад, диктатор М'янми Не Він двічі проводив повну демонетизацію національної валюти).

Тим не менше поки що застосування криптовалюти в мусульманському світі є доволі обмеженим і має всього лише один успішний приклад. У 2015 році Метью Мартін запустив Blossom Finance – мікрокредитну фінансову організацію, розміщену в Індонезії, яка послугоувалася принципом розподілу ризиків (від араб. «*maslaha*») і повністю відповідала вимогам Шаріату [10].

Спираючись на аналіз академічних статей, можна сказати, що загалом криптовалюта не забороняється Ісламом. Вона може цілком відповідати принципам мусульманської банківської системи, особливо в аспектах, що стосуються відсутності лихварства (*ribah*), дотримання принципів соціальної взаємовигоди (*maslaha*) й розподілу ризиків (*mudaraba*). Що ж стосується присвоєння криптовалюти легального офіційного статусу грошей, релігійні авторитети не відкидають такої можливості, а лише схвильовані високою волатильністю курсу криптовалюти. Щойно настане стабілізація ціни, їх думка може змінитися на користь визнання криптовалюти.

У мусульманському світі у Bitcoin може бути широкий спектр потенційних сфер застосування. За наявності всього лише одного продукту, орієнтованого на мусульманський світ, який налічує 1,6 мільярда чоловік, з'являється надзвичайно широкий простір для діяльності.

Останнім часом інтерес до ісламського банкінгу зріс навіть з боку вищого комітету Міжнародного валютного фонду, який провів першу дискусію щодо зазначеної галузі. Хвиля ажіотажу навколо розвитку фінансових технологій і Blockchain сколихнула світ, не обійшовши й мусульманські держави. Об'єднані Арабські Емірати вже започаткували Bitcoin-біржу під назвою BitOasis, а також забезпечують користувачів послугою Bitcoin-гаманця. BitOasis також функціонує в Катарі, Кувейті, Бахреїні та Саудівській Аравії. Крім того, криптовалюта активно розповсюджується в

Азійсько-Тихоокеанському регіоні, зокрема Bitcoin – в Індонезії та Coinbox – у Малайзії [11].

Звертаючись до думки мусульманських спеціалістів у галузі права (факігів), потрібно брати до уваги, що їхні переконання щодо співвідношення криптовалюти й Шаріату значним чином розходяться залежно від країни походження й середовища перебування.

1 січня 2018 року Верховний муфтії Арабської Республіки Єгипет Шаукі Аллям заявив, що криптовалютна діяльність є забороненою відповідно до Мусульманського релігійного права (Шаріату). Свій коментар у зазначеному питанні Аллям видав у формі *фатви* (у Шаріаті – *правова позиція або рішення з якого-небудь суспільного, політичного чи правового питання*). Попри те, що за своєю правовою природою фатва не є юридично обов'язковою, вона вважається юридичною точкою зору високого рівня [12].

Відповідно до заяви Шаукі Алляма, окрім комерційної нестабільності, серед інших недоліків криптовалюти релігійний лідер називає її анонімність, оскільки, на його переконання, вона здатна підірвати правову систему, створюючи можливість для ухилення від сплати податків, відмивання грошей, шахрайських операцій і фінансування тероризму. Як приклад Аллям навів прецедент, що мав місце в грудні 2017 року, коли жительці Нью-Йорка було висунуте обвинувачення в наданні фінансового сприяння терористам ІДІЛ у вигляді криптовалюти [12].

Незважаючи на те що Єгипет усе ще перебуває на етапі становлення національного криптовалютного ринку, коментарі Шаукі Алляма вельми подібні до коментарів світських державних органів. Зокрема, Центральний банк Єгипту спростував чутки про те, що національним банкам буде надано дозвіл на проведення криптовалютних операцій, заявивши таке: «З метою забезпечення стабільності банківської системи Єгипту, національні банки працюють лише з офіційними валютами й утримуються від роботи з будь-якими віртуальними валютами» [12].

У цьому контексті наведемо й альтернативну точку зору. У ході нещодавнього семінару ісламських фахівців у галузі фінансів і криптовалютних розробок, що організований новоутвореним органом – Самітом «Етика інвестицій з питань ісламського фінансування та криптовалюти» – у Лондоні, керівництво саміту висловило свою думку щодо позиції криптовалюти в мусульманській фінансовій системі. Зокрема, слово було надано Муфтію Абдул Кадір Баркатулла – видатному вченому в галузі мусульманського права, який також має значний досвід роботи в галузях економіки та фінансів і є одним із суддів Ісламської Шаріатської Ради [3].

Передусім Муфтії зазначив, що засоби масової інформації, фінансові регулятори, банкіри й фінансові установи Близького Сходу наразі не знаходять ємного пояснення феномена технології Blockchain, цифрової/віртуальної криптовалюти. Що ж стосується мусульманських правників, то їхні думки різняться в діапазоні від великих надій до відвертого скепсису. Деякі з них заявляють про абсолютну недопустимість криптовалют

через їх ефемерність, нестабільність і неконвертованість у реальні товари й послуги.

Деякі вчені прирівнюють криптовалюту до банкнот і монет фіатної валюти. Водночас ентузіасти говорять, що криптовалюта насправді відповідає вимогам Шаріату, може стати основним інструментом таких фірм, як Blossom Finance [3].

Основна умова визнання способу оплати товарів і послуг з боку Шаріату – це підтвердження того факту, що цей спосіб є прийнятним для значної кількості контрагентів у певному регіоні чи громаді. Оскільки нині наявні у світі криптовалюти суттєво різняться у своїй кваліфікації за вищенаведеною вимогою, фінансовим регуляторам, комерсантам і науковцям Шаріату не вдається дійти одностайної точки зору щодо прийняття криптовалюти як феномену в Близькосхідному регіоні.

Серед ісламських активістів існує так звана «Школа металістів» – лібертаріанців Близького Сходу, які ототожнюють гроші й товар, так наділяючи валюту невід'ємною матеріальною цінністю. Вони підтримують погляди криптопанків, які стояли біля витоків Bitcoin, у частині, що стосується необхідної децентралізації емісії валюти. Крім того, вони є промоутерами концепції Золотого динару на Далекому та Близькому Сході. Їм протистоять «харталісти», які переконані, що гроші – це комплексна система кредитних відносин, яка дає змогу матеріальним цінностям обертатися в суспільстві. Для них валюта – це об'єкт, навколо якого організована монетарна система. Вони є прихильниками авторитаризму й вважають, що роль держави в цій системі та в економіці загалом є невід'ємною та беззаперечною [13].

Юристи класичної епохи Ісламу (VII – VIII ст.) передбачали: будь-що, що буде загальноприйняте суспільством, зможе виконувати роль грошей. Оскільки гроші є засобом обміну, а не товаром, то і їх собівартість має складати нуль, тобто дорівнювати нулю відсотків вигоди від самих грошей [9, с. 300].

Абдул Кадір Баркатулла стверджує, що криптовалюта у стилі Bitcoin може стати ефективним інструментом для подальшого розвитку ісламського фінансування. З іншого боку, вимоги ісламської системи фінансів до монетарного інструментарію не є уніфікованими, а найвидатніші вчені Шаріату зберігають відкриту позицію й уважно спостерігають за розвитком тенденцій світу криптовалют. Муфтій зазначає, що арабському світу потрібен не вибух швидких правових висновків або ж коротких ремарок із цього приводу, а спонсорство і сприяння науковим дослідженням у галузі співвіднесення криптовалюти з положеннями Шаріату. Криптовалютний ринок усе ще перебуває в зародковому стані й загалом залишається сприятливою нішею всередині світової фінансової системи, зокрема й ісламської [3].

Муфтій також навів цитату з доповіді компанії в галузі консалтингу й аудиту PriceWaterhouseCoopers щодо криптовалют на тему «Гроші – не мета»: *«Очевидно, що найближчим часом криптовалюта протистоятиме*

численним викликам. За наявності в неї такої кількості характеристик одночасно грошової одиниці, фінансового активу й технологічного протоколу, темпи зростання криптовалюти можуть призвести до розколу галузі. Будучи руйнівною технологією, вона продовжуватиме полярно розділяти погляди та зустрічатиме скептицизм» [14]. Зазначена цитата відображена в картині визнання криптовалюти різними державами Близького Сходу, де її наділяють, зокрема, такими статусами: фінансовий актив, грошовий сурогат, законний платіжний засіб, товарний (сировинний) актив, приватні гроші, об'єкт права інтелектуальної власності, одноцільовий ваучер, фінансовий дериватив.

Абдул Кадір Баркатулла також додає, що по мірі того, як прийматимуться й удосконалюватимуться нормативні стандарти, на ринок виходитимуть креативні продукти, а ціни на різні криптовалюти ставатимуть стабільнішими, всі учасники ринку відчуватимуть до неї більшу довіру, включно з ісламськими фінансистами, промоутерами і теоретиками Шаріату, які «стоять на варті» близькосхідного ринку [3].

Як ми вже зазначали вище, у нещодавньому дослідженні, опублікованому в «Журналі ісламського банкінгу та фінансів», професор Чарльз Еванс робить висновок, що Bitcoin або подібна до нього система може стати більш сприятливим інструментом обміну в ісламській банківсько-фінансовій галузі, аніж емітована центральними банками процентна фіатна валюта, особливо в безбанківській і немасштабній міжнародній торгівлі.

У свою чергу, Абдул Кадір Баркатулла відповідає на твердження професора Еванса таким зауваженням: «Група ісламських банків може організувати обмін криптовалютами за принципом рівномірної участі в прибутках і збитках («*tusharaka*»), аби стимулювати своїх клієнтів ефективно купувати й продавати власну криптовалюту, щоб обмінюватися нею між собою й обійти неефективність банківської системи статус-кво. Якщо такий обмін підтримує низьку різницю між *bid* та *ask* (купівлею і продажем), не стягує жодних інших платежів і не обмежує доступ для клієнтів банків-партнерів, він стимулюватиме як мусульман, так і не мусульман вкладати кошти в ці банки» [3].

Висновки. Основною вимогою Шаріату до валюти є її підкріплення внутрішньою матеріальною цінністю, а також заборона її використання під час інвестування у види бізнесу, які не визнаються Ісламом, такі як продаж алкоголю, тютюну, наркотиків, фінансування тероризму тощо. Для Шаріату також визначальною характеристикою валюти є її емісія централізованим державним фінансовим органом, що також впливає й на рівень соціальної довіри до такої валюти.

На думку деяких мусульманських релігійних діячів, серед недоліків криптовалюти можна назвати комерційну нестабільність та анонімність, оскільки вона здатна підірвати правову систему, створюючи можливість для ухилення від сплати податків, відмивання грошей, шахрайських операцій і фінансування тероризму.

З іншого боку, правники Шаріату переконують, що криптовалюта може бути використана як більш прийнятний засіб для проміжного зберігання цінностей в ісламській банківській і фінансовій системах, аніж фіатні гроші центральних банків, які зацікавлені у відсотках, заборонених у мусульманській фінансовій системі. Крім того, криптогроші зумовлюють й інші великі переваги, оскільки вони захищені від штучної маніпуляції об'ємом, мають незалежний ринковий курс, запобігаючи гіперінфляції, можуть застосовуватися для оплати товарів і послуг, а також знижують політичні ризики визнання валюти недійсною. Що ж стосується присвоєння криптовалюти легального офіційного статусу грошей, релігійні авторитети не відкидають такої можливості, а лише схвильовані високою волатильністю курсу криптовалюти. Щойно настане стабілізація ціни, їхня думка може змінитися на користь визнання криптовалюти.

Резюмуючи все вищевикладене, маємо зазначити, що для визнання криптовалюти з боку урядів мусульманських держав валютою в повному сенсі операції за її участі мають відповідати трьом основним вимогам: 1) бути безвідсотковими, оскільки отримання відсотків у Шаріаті вважається лихварством; 2) дотримуватися принципу соціальної взаємовигоди контрагентів; 3) ґрунтуватися на принципі розподілу ризиків за операціями. Позитивним фактом на користь криптовалютного бізнесу є те, що все більша кількість теоретиків Шаріату висловлює позицію підтримки зусиль, спрямованих на розширення масштабів уведення криптовалюти на основі Blockchain до інноваційних ісламських банків.

Широким і багатогранним питанням для подальших досліджень у зазначеній галузі є шляхи адаптації криптовалюти, для якої характерна децентралізована система емісії, до вимог мусульманських держав, пов'язаних із наявністю центрального державного органу-емітента. Зі свого боку автор передбачає, що таке протиріччя може бути врегульоване так: 1) кожна мусульманська держава створює власні криптовалюти зі спеціальними органами емісії; 2) для криптовалюти стає не обов'язковим набуття статусу повноцінної валюти, отже, від неї більше не вимагатиметься централізована емісія; 3) мусульманські держави примиряться з децентралізованою емісією криптовалюти й визнають за нею статус повноцінної валюти, що є найбільш проблематичним варіантом. Звісно, сценаріїв розвитку зазначеного питання існує значно більше.

Література:

1. Mohammad Mahmoud Ibrahim Tayel. Can Bitcoin be self-regulatory legal tender? A comparative analysis of United States, European Union and Islamic Legal Systems. Central European University journal. 2015. № 10. P. 86.
2. Sujha Sandararajan. Islamic Development Bank to research Sharia-compliant blockchain products. CoinDesk Career Center. 2017. URL: <https://www.coindesk.com/islamic-development-bank-research-sharia-compliant-blockchain-products/> (дата звернення: 30.03.2018).

3. Mufti Abdul Kadir Barkatulla. Cryptocurrencies and Islamic finance. Ebrahim college. 2016. URL: <https://ebrahimcollege.org.uk/how-does-sharia-view-cryptocurrencies/> (дата звернення: 30.03.2018).
4. Jordan Daniell. No ban on cryptocurrency. ETHNews: Law and legislation. 2016. URL: <https://www.ethnews.com/no-ban-on-cryptocurrency-says-malaysian-official> (дата звернення: 30.03.2018).
5. Charles W Evans. Bitcoin in Islamic Banking and Finance. Journal of Islamic Banking and Finance. 2015. Vol. 3. № 1. P. 1–11.
6. Muhammad Taqi Usmani. An Introduction to Islamic Finance. Arab & Islamic Laws Series. Kluwer Law International: 1st edition. 2002. P. 216.
7. Поппер Натаниель. Цифровое золото: Невероятная история Биткойн. Москва: ООО «И.Д. Вильямс», 2016. 368 с.
8. Rubin R and Dougherty C. Bitcoin is property, not currency in tax system. Bloomberg technology. 2015. Vol. 3. № 9 (82). URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2014-03-25/bitcoin-is-property-not-currency-in-tax-system-irs-says> (дата звернення: 30.03.2018).
9. Majid Khadduri. War and Peace in the Law of Islam. Baltimore: The Johns Hopkins Press, 1955. 321 p.
10. Matthew J. Martin. Islamic Finance Upgraded: Smarter Sukuk Using Blockchain. Blossom Finance official site. 2018. URL: <http://blossomfinance.com/press/islamic-finance-upgraded-smarter-sukuk-using-blockchain> (дата звернення: 30.03.2018).
11. Siddesh Suresh Mayenkar Senior. BitOasis 'actively engaging' with UAE regulators. Gulf News. 2018. URL: <https://gulfnews.com/business/sectors/markets/bitobasis-actively-engaging-with-uae-regulators-1.2157877> (дата звернення: 30.03.2018).
12. Wolfie Zhao. Egypt's Religious Leader: Crypto Trading Forbidden Under Islamic Law. CoinDesk Career Center. 2018. URL: <https://www.coindesk.com/egypts-religion-leader-crypto-trading-forbidden-by-islamic-law/> (дата звернення: 30.03.2018).
13. Morgan Stanley. The age of cryptocurrency. BTCDESK.RU. 2018. URL: <http://btcdesk.ru/en/era-kriptovalyut-vyzov-bitkojna-i-blokchejna-globalnomu-ekonomicheskomu-poryadku-chast-2.html> (дата звернення: 30.03.2018).
14. Making sense of bitcoin, cryptocurrency and blockchain. PWS Official site. USA. 2018. URL: <https://www.pwc.com/us/en/industries/financial-services/fintech/bitcoin-blockchain-cryptocurrency.html> (дата звернення: 30.03.2018).

Кирпачева М. А. Соотношение криптовалюты с Исламом и Шариатом

Аннотация. Статья посвящена освещению граней соотношения криптовалюты с канонами Ислама и требованиями Мусульманского права (Шариата). Проведен анализ подходов разных теоретиков Шариата к вопросу интеграции явления криптовалюты в реалии мусульманского общества. Автор сосредотачивает внимание на определении готовности или неготовности правового климата в мусульманских государствах к принятию новых финансово-экономических явлений, которые, соответственно, влекут за собой необходимость изобретения эффективного правового механизма для их регулирования.

Ключевые слова: криптовалюта, исламская финансовая система, принцип социальной взаимовыгоды, распределение рисков, Ислам, Шариат.

Kirpachova M. Compliance of cryptocurrency with Islam and Sharia

Summary. The article is devoted to the aspects of cryptocurrency compliance with the precepts of Islam and the requirements of Islamic Law (Sharia). The article also aims at analyzing of Sharia theorists' approaches to the issue of integration of the cryptocurrency phenomenon into Muslim social realities. Currently the theorists of Sharia and the practitioners of Fiqh (Islamic jurisprudence) have no unified view on the mechanism of conducting the cryptocurrency business in the countries ruled by both secular and theocratic norms. In addition, the particularly problematic aspect deals with creation of state legal acts that would simultaneously comply with standards of Islamic law and requirements of International Law, that is the only way to establish financial relations based on cryptocurrency between the Middle East and the outside world. Taking into consideration that some Arab countries gained a status of powerful players on international financial scene while maintaining a certain level of economic independence, they must react dynamically and effectively on modern inventions that enter steadfastly into the international economy. From the other hand, we must admit that Sharia is considered to be the "moral gate" that prevents intervention of undesirable phenomenon into Islamic society. Thus, the process of cryptocurrency presenting in the framework of Islamic financial market needs to be fully compliant with the norms of Islam and Sharia in order to avoid a complete resistance on the part of Muslim religious leaders and legal professionals.

Key words: cryptocurrency, Islamic financial system, principle of social mutual benefit, risk allocation, Islam, Sharia law.